

А. В. Миколіук, кандидат політичних наук, доцент кафедри Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ПУБЛІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розкрито активний взаємовплив процесів діджиталізації та децентралізації на місцевому рівні. Визначено, що реформа децентралізації влади дозволила змінити радянський підхід, який попередньо існував в українській системі місцевого самоврядування, тоді як розвиток технологій та їх впровадження в сфері публічного управління дозволили зробити максимально зручним та інклюзивним доступ до державних послуг, наблизити місцеву владу та самоврядування до громадянського суспільства, створивши перманентну можливість цифрового діалогу між ними. Доведено, що все ще існує проблема недостатньої кількості кваліфікованих кадрів в місцевому самоврядуванні (особливо віддалених та малих населених пунктів) та недостатнє забезпечення матеріально-технічної бази для налагодження доступу до відповідних технологій. Що гальмує темпи діджиталізації.

Крім того, в процесі налагодження діалогу влада – громада необхідним є розвиток публічної комунікації місцевого самоврядування: більш активне залучення засобів масової інформації, співпраця з лідерами суспільної думки та вихід до відкритого діалогу на цифрових майданчиках. Діджиталізація та ефективна публічна комунікація стали інструментами, які дозволяють активно розвивати місцеве самоврядування, робити його сильнішим та більш цілісним у своїй діяльності. Це зробило діджиталізацію та публічну комунікацію, як постійний діалог (класичний та цифровий) між владою та громадянським суспільством, ключовими інструментами для розвитку та підвищення ефективності місцевого самоврядування. Можемо дійти висновку, що наразі існує реальна перспектива вдосконалення і розвитку самоврядування в новостворених територіальних громадах. Такий процес сприятиме рівномірному розвитку територій та розвантаженню центральної влади через вирішення більшості локальних питань на місцях. Важливими є конкретні фактори, які дозволяють стимулювати розвиток місцевого самоврядування та підвищити його ефективність.

Ключові слова: місцеве самоврядування, децентралізація, діджиталізація, публічна комунікація, громада.

A. V. Mikolyuk. Digitalization and public communication as a tool for promoting the effectiveness of the mass self-government

The article reveals the active interaction of digitalization and decentralization processes at the local level. It is determined that the reform of decentralization of power allowed to change the Soviet approach that previously existed in the Ukrainian system of local self-government, while the development of technologies and their implementation in public administration allowed to make access to public services as convenient and inclusive as possible. , creating a permanent opportunity for digital dialogue between them. It is proved that there is still a problem of insufficient number of qualified personnel in local self-government (especially remote and small settlements) and insufficient provision of material and technical base to establish access to relevant technologies. That slows down the pace of digitalization.

In addition, in the process of establishing a government-community dialogue, it is necessary to develop public communication between local governments: more active involvement of the media, cooperation with public opinion leaders and open dialogue on digital platforms. Digitalization and effective public communication have become tools that allow to actively develop local self-government, make it stronger and more integrated in their activities. This has made digitalisation and public communication as a constant dialogue (classical and digital) between government and civil society, key tools for the development and effectiveness of local self-government. We can conclude that at present there is a real prospect of improving and developing self-government in the newly created territorial communities. Such a process will contribute to the balanced development of territories and the unloading of central government through the resolution of most local issues on the ground. The specific factors that stimulate the development of local self-government and increase its efficiency are important.

Key words: local self-government, decentralization, digitalization, public communication, community.

Постановка проблеми. Ефективність місцевого самоврядування є гарантією успішного розвитку територіальної громади. Цей факт неодноразово був підтверджений в рамках реформи децентралізації влади в Україні стрімким розвитком окремих населених пунктів чи громад загалом. Ця масштабна реформа довела, що саме порядність, ефективність та муніципально-правова відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування гарантують розвиток кожної окремої території нашої країни, завдяки наявності відповідних повноважень, основи для фінансової незалежності, міцного взаємозв'язку та постійної комунікації між владою та громадою.

Проте, будь-яка система повинна розвиватись та модернізуватись у відповідності до викликів сучасності. Сьогодні на перший план виходить розвиток технологій та їх активне впровадження в усіх сферах. Не винятком

є і місцеве самоврядування, яке наразі має розвиватись під впливом всеохоплюючої діджиталізації, яка перевела на новий рівень не лише виконання обов'язків органів місцевого самоврядування, але і специфіку їх комунікації з громадою.

Це зробило діджиталізацію та публічну комунікацію, як постійний діалог (класичний та цифровий) між владою та громадянським суспільством, ключовими інструментами для розвитку та підвищення ефективності місцевого самоврядування. Проте, все ще існують чинники, які гальмують ці процеси розвитку, і це актуалізує теоретичне дослідження даного питання.

Метою статті є дослідження впливу процесів діджиталізації та модернізації публічної комунікації на ефективність місцевого самоврядування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що ми все ще не можемо говорити про цілковите завершення реформи децентралізації влади в Україні, конституційно-правове перевтілення країни все ще триває, хоч і не в таких радикальних обсягах як це було на початку (в 2014 році). Проте, ми вже можемо говорити про конкретні успіхи її втілення, основою для яких стали основні елементи реформи:

- збільшення місцевих бюджетів;
- створення достойної матеріально-технічної бази для функціонування місцевого самоврядування;
- добровільне об'єднання територіальних громад;
- утвердження фінансової незалежності громад;
- покращення інфраструктури об'єднаних територіальних громад,
- розширення повноважень органів місцевого самоврядування,
- створення умов для підвищення ефективності роботи місцевих рад.

Отримавши всі можливі переваги децентралізації, місцеве самоврядування сьогодні продовжує розвиватись вже під впливом процесів діджиталізації, які все більш активно входять в наше життя останні декілька років на фоні загального розвитку технологій та наслідків пандемії COVID-19.

Сучасні інформаційні та комунікаційні технології спроможні суттєво змінювати усі суспільні відносини. Саме під їх впливом здійснюється становлення нового цифрового суспільства. Це призводить до активного розвитку різноманітних процесів: активної глобалізації та регіонального розвитку (локалізації). Ще одним суттєвим фактором діджиталізації є вдосконалення системи публічної влади за рахунок створення електронного урядування, яке прагне поліпшення ефективності роботи органів влади з громадянами, підприємствами й іншими суб'єктами.

Всі ці процеси набирають особливої популярності впродовж останніх років через наслідки пандемії коронавірусу, який змусив перенести в онлайн формат більшу частину життя громадян. Перехід на онлайн формат в роботі та навчанні суттєво активізував процеси технологізації. Згадані процеси активно вплинули на всі сфери нашого життя. Не виключенням стала і робота державної служби в Україні, яка взяла курс на впровадження нових технологій та надання державних послуг ще більш швидким, зручним та безпечним способом (завдяки дотриманню карантинних норм).

Та, для більш чіткого розуміння сутності згаданих процесів та адекватної оцінки рівня їх розвитку нам необхідно врегулювати теоретичну базу і окреслити визначення ключових понять. Так, наприклад, визначення «діджиталізація» («цифрова трансформація») – це реалізація класичних процесів через включення в їх алгоритми сучасних технологій.

В своїх роботах Л. Овчаренко пропонує інше визначення цього терміну: «процес трансформації певної сфери, яка відбувається через переосмислення різного роду стратегій, моделей, операцій, продуктів, цілей на основі включення в систему новітніх цифрових технологій» [5, с. 49–55].

Проте, підходів до визначень діджиталізації наразі надзвичайно багато, а застосування цього поняття з кожним роком стає все більш популярним та універсальним. А у 2019 році його навіть визнали терміном року [8]. Найбільш вичерпним, на наш погляд, та підходящим в контексті даного дослідження є розуміння діджиталізації як трансформації усіх сферах суспільного життя, які виникають на фоні використанням цифрових технологій, та є елементом реалізації глобальної цифрової революції [2, с. 3]. Та незалежно від обраного трактування терміну, маємо визнати, розвиток технологій та цифрова трансформація не обійшли жодну сферу сучасного життя. А в системі публічного управління та адміністрування вони наразі займають провідне місце, даючи можливість отримувати значні переваги через підвищення продуктивності та конкурентоспроможності.

Що стосується кадрового виміру даного питання, то діджиталізація тут сприяє здобуттю нових знань і навичок, сприяє суттєвому розширенню можливостей кожного окремого представника державної влади та місцевого самоврядування. Це дозволяє нам стверджувати, що сьогодні технології стали базою для створення нових продуктів та цінностей, а також є запорукою отримання конкурентних переваг через впровадження нових, унікальних систем і процесів з новою ціннісною сутністю, вищою ефективністю та меншими затратами на реалізацію (наприклад цифровий банкінг чи держава в смартфоні) [10].

Не можна не погодитись з підходом С. Туля, який розумів діджиталізацію як унікальне явище, яке обумовлене розвитком продуктивних сил, і масштабними змінами у відносинах між урядом, бізнесом, соціумом

(у представництві його індивідуумів), і здатне охопити всі сфери суспільної дійсності за рахунок використання провідних цифрових технологій та мережі інтернет [11, с. 7].

Проте, варто зауважити, що для того, щоб діджиталізація призводила до позитивних змін, а нові процеси мали змогу стати ефективною частиною вже існуючої системи, необхідно дотриманням ряду принципів при їх реалізації.

Перелік таких принципів було закріплено у «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки»:

- забезпечення рівного доступу до продуктів інформаційно-комунікаційних технологій для кожного громадянина (для отримання знань, інформації, послуг);
- орієнтація на міжнародне та регіональне співробітництво з акцентом на інтеграцію з Європейським Союзом [4].

Що стосується наслідків для місцевого самоврядування, то для забезпечення більш продуктивної діяльності його органів процеси діджиталізації (цифрової трансформації) сьогодні висувають для них ряд умов, які допоможуть вийти на якісно новий рівень функціонування та забезпечити більш ефективну роботу навіть в найбільш кризових умовах.

Перш за все мова йде про необхідність налагодження прямого та безперешкодного доступу людей, що проживають в маленьких містах та сільській місцевості до всіх видів державних послуг, швидко та якісне надання цих послуг та забезпечення стійкого результату. За рахунок цього буде відбуватись скорочення «цифрового розриву», який сформувався на місцевому рівні через брак кадрів та недостатній рівень розвитку необхідної інфраструктури. Серед інших потенційних переваг діджиталізації (цифрової трансформації) – дистанційне надання електронних послуг, використання персональних кабінетів, електронна звітність, цифрова комунікація.

Крім того, до ключових шляхів для підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування ще відносять:

- налагодження постійного діалогу між органами місцевого самоврядування, громадськістю та владою (як цифровий, так і живий – засідання, збори, звіти);
- відповідне законодавче забезпечення та розширення гарантій депутатської діяльності;
- співпраця зі ЗМІ та лідерами суспільної думки (інформування громадян, звітність, підтримка персонального іміджу депутата, пропрацювання конфліктних питань та підвищення лояльності громади).

Цифрова трансформація на основі діджиталізації публічного управління – неминуче майбутнє України як частини розвинутого сучасного світу. Від успіху впровадження зазначених змін прямо залежить добробут українців. Адже така трансформація допоможе забезпечити загальну конкурентоспроможність держави, її відповідність сучасним світовим стандартам.

В Україні цей процес було закріплено ще в «Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”» де було визначено методологічні основи подальшого реформування країни. Серед ключових:

- забезпечення доступу громадян до інформації;
- формування більш ефективної, структури публічного адміністрування;
- децентралізація повноважень та розвиток місцевого самоврядування [9].

Ці ж ідеї було закріплено в положеннях указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [7]. А на практиці прогрес в цьому напрямку виник у зв'язку з активним використанням онлайн інструментів, надання електронних послуг та можливостей освіти, під час пандемії COVID-19, для підвищення потенціалу та ефективності роботи працівників органів місцевого самоврядування.

Забезпечення надання громадянам необхідної інформації та послуг, підтримка з ними перманентної комунікації за рахунок вміння швидко реагувати на надзвичайні обставини та можливості переформатування всіх процесів стало критичною вимогою для сучасних представників місцевого самоврядування, незалежно від того, в якому населеному пункті вони працюють.

Так, діджиталізація на місцевому рівні відкриває можливості для створення унікальних цифрових продуктів, розвитку локальних засобів масової інформації, вдосконалення сфери надання послуг, розвитку кадрового потенціалу. Зазначені фактори знаходять свій розвиток на фоні змін в провідних сферах життя суспільства: політичній, соціальній та економічній.

Проте, ефективний розвиток та впровадження новітніх технологій неможливі без забезпечення належних умов та вирішення ряду існуючих наразі проблемних питань [12, с. 465–468]. Для України серед ключових перепон діджиталізації виокремлюють:

- обмежене фінансування;
- кадрову кризу;
- застаріле матеріально-технічне забезпечення;
- неврегульованість окремих аспектів надання електронних послуг на законодавчому рівні;
- недовіру громадян до нових сервісів.

Навіть попри згадані проблемні моменти, ми вже можемо говорити про ряд успішних прикладів, які підтверджують значення діджиталізації в процесі розвитку місцевого самоврядування.

Проте, не лише технології є основою роботи сучасних органів місцевого самоврядування, центральну роль в їх діяльності відіграє співпраця та налагоджена комунікація та чіткий розподіл повноважень між чиновниками, громадою, органами самоорганізації населення та органами місцевого самоврядування. Вони являють собою основу для розвитку громади [3, с. 258].

Задачею та мірилом ефективності органів місцевого самоврядування залишається їх здатність представляти та забезпечувати інтереси громади. А для цього необхідною умовою є вмільо вибудувана комунікація з громадськістю та її залучення до процесу прийняття рішень. В цьому контексті однією найбільш продуктивних є співпраця депутатів місцевих рад з утвореними членами громад органами самоорганізації населення:

- сільські, селищні профспілкові комітети;
- будинкові, вуличні, квартальні комітети;
- комітети мікрорайонів;
- комітети районів у містах [2, с. 18].

Це «представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, що представляють спільний інтерес і спрямовані на вирішення проблем місцевого значення» [6].

Через них зручно вибудовувати постіну комунікацію влада – громада, адже вони, зазвичай, утворені з людей з активною громадянською позицією до яких дослухаються, і які можуть донести інтереси всієї громади долучившись до формування проєктів і програм місцевого розвитку. Така форма співпраці дуже позитивно відображається на розвитку громадянського суспільства на місцях [2, с. 19].

Крім того, органам місцевого самоврядування варто використовувати можливості співпраці з локальними засобами масової інформації, які можуть стати ключовим інструментом донесення власних інтересів громади та налаштування ефективної взаємодії влади з громадськістю через їх участь в:

- інформування громади про поточну роботу місцевої влади та заплановані зміни (прес-конференції, видаються буклети, прес-релізи);
- популяризацію громадських слухань, відкритих бюджетних слухань, тощо;
- допомогу в проведенні опитування громадської думки;
- інформування про створення громадських рад та дорадчих комітетів;
- широке висвітлення укладення радою контрактів на спільне створення та надання послуг;
- громадський контроль (моніторинг роботи владних структур та висвітлення її результатів, звітність і послідує висвітлення матеріалів в ЗМІ) [2, с. 52].

ЗМІ є інструментом донесення важливої інформації від влади до громади, а також моніторингу і висвітлення інтересів самої громади. Вони допомагають висвітлити основні результати діяльності, підвищити рівень її прозорості, пояснити прийняття непопулярних рішень, тощо.

Крім роботи з засобами масової інформації, сьогодні важлива також співпраця з лідерами суспільної думки, які можуть виконувати схожі функції через власні канали комунікації, але зазвичай мають більший рейтинг довіри. Подібна співпраця є доволі специфічним процесом, який слід освоювати поступово, щоб не нашкодити власному іміджу.

Висновки із досліджуваного матеріалу і перспективи подальших розвідок в цьому напрямку. Отже, наразі існує реальна перспектива вдосконалення і розвитку самоврядування в новостворених територіальних громадах. Такий процес сприятиме рівномірному розвитку територій та розвантаженню центральної влади через вирішення більшості локальних питань на місцях. Важливими є конкретні фактори, які дозволять стимулювати розвиток місцевого самоврядування та підвищити його ефективність.

Перш за все, варто зробити акцент на цифровій трансформації в цій сфері. Діджиталізація дуже позитивно зарекомендувала себе в період пандемії коронавірусу, дозволивши налагодити безконтактне надання більшості послуг для збереження життів громадян. Крім того, сучасні технології дозволяють підвищити рівень прозорості роботи органів місцевого самоврядування та підтримувати постійну комунікацію між владою та громадою через різноманітні електронні ресурси. Наразі вирішення потребує проблема недостатньої кількості кваліфікованих кадрів в місцевому самоврядуванні (особливо віддалених та малих населених пунктів) та недостатнє забезпечення матеріально-технічної бази для налагодження доступу до відповідних технологій. Їх вирішення дозволить суттєво прискорити темпи діджиталізації.

Крім того, в процесі налагодження діалогу влада – громада необхідним є розвиток публічної комунікації місцевого самоврядування: більш активне залучення засобів масової інформації, співпраця з лідерами суспільної думки та вихід до відкритого діалогу на цифрових майданчиках. Зазначені фактори дозволять місцевому самоврядуванню більш ефективно визначати та захищати інтереси громади.

Список використаних джерел:

1. Биркович Т. І., Биркович В. І., Кабанець О. С. Механізми публічного управління у сфері цифрових трансформацій. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1488>, DOI: 10.32702/2307-2156-2019.9.2
2. Депутату місцевої ради: практичні поради щодо організації діяльності / М. Баюк, М. Войт, М. Панасюк. – Хмельницький : Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. – 2015. – 142 с.
3. Кондрацька Наталія Миколаївна Основні системи і моделі місцевого самоврядування як різновиди системно-структурної організації муніципальної влади / Наталія Кондрацька; Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». Вип. 20. – 2015. – С. 257–261.
4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки / Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. 2018. № 67-р.
5. Овчаренко Леся Валеріанівна. Роль державного регулювання у становленні інноваційного підприємництва в країнах з перехідною економікою / Леся Овчаренко; Наукові записки. Київ : 2013. Т. 21. С. 49–55.
6. Про органи самоорганізації населення [Електронний ресурс] : Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>
7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Схвалено Указом Президента України від 30 вересня 2019 року. 2019. № 722/2019.
8. Слово року-2019. Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово». URL: http://myslovo.com/?page_id=4634
9. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року. 2015. № 5.
10. Струтинська І., Козбур Г. Основні стимули цифрових трансформацій малого та середнього бізнесу України. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28144/2/XXI_NK_2019_Strutynska_I-Basic_performance_of_digital_73-74.pdf
11. Туль С. І. Трансформація світового ринку праці в умовах діджиталізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02. Вінниця, 2019.
12. Bentley Artur. Process or Government: A Study of Social Pressures / Artur Bentley; New Brunswick. London, 1995. 468 p.

References:

1. Byrkovych, T. I., Byrkovych, V. I., Kabanets, O. S. (2019), "Mechanizmy publichnoho upravlinnya u sferi tsyfrovyykh transformatsiy" ["Mechanisms of public control in the field of digital transformations"], journal Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok [Public Administration: Improvement and Development], vol. 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1488>, DOI: 10.32702/2307-2156-2019.9.2 [in Ukrainian]
2. Deputatu mistsevoyi rady: praktychni porady shchodo orhanizatsiyi diyal'nosti. [To the deputy of the local council: practical advice on the organization of activity] M. Bayuk, M. Voit, M. Panasyuk (2015). Khmelnytsky : Center for retraining and advanced training of employees of public authorities, local governments, state enterprises, institutions and organizations. 142 p. [in Ukrainian]
3. Kondrats'ka, N. (2015) Osnovni systemy i modeli mistsevoho samovryaduvannya yak riznovydy systemno-strukturnoyi orhanizatsiyi munitsypal'noyi vlady [Basic systems and models of local self-government as types of system-structural organization of municipal government] Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. "Law" series. Vip. 20. – P. 257–261. [in Ukrainian]
4. Kontseptsiya rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky ta suspil'stva Ukrayiny na 2018–2020 roky [The concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018–2020] (2018) / Approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 17, 2018. 2018. № 67. [in Ukrainian]
5. Ovcharenko, L. (2013) Rol' derzhavnoho rehulyuvannya u stanovlenni innovatsiynoho pidpryemnytstva v krayinakh z perekhidnoyu ekonomikoyu [The role of state regulation in the formation of innovative entrepreneurship in countries with economies in transition] Proceedings. Kyiv. T. 21. P. 49–55. [in Ukrainian]
6. Stratehiya staloho rozvytku "Ukrayina-2020". [Ukraine 2020 Sustainable Development Strategy.] Praised by the Decree of the President of Ukraine of January 12, 2015. 2015. № 5. [in Ukrainian]
7. Pro orhany samoorhanizatsiyi naseleynya [On the bodies of self-organization of the population] Law of Ukraine № 2671-VIII of January 17, 2019. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text> [in Ukrainian]
8. Slovo roku-2019. Slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy ta slenhu "Myslovo" [Word of the Year-2019. Dictionary of modern Ukrainian language and slang "Myslovo"]. URL: http://myslovo.com/?page_id=4634 [in Ukrainian]
9. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrayiny na period do 2030 roku. [Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030]. Praised by the Decree of the President of Ukraine of September 30, 2019. 2019. № 722/2019. [in Ukrainian]

10. Strutynska, I., Kozbur, H. (2019), “Osnovni stymuly tsyfrovyykh transformatsiy maloho ta seredn’oho biznesu Ukrayiny” [The main incentives for digital transformation of small and medium business in Ukraine]. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28144/2/XXI_NK_2019_Strutynska_I-Basic_performance_of_digital_73-74.pdf [in Ukrainian].

11. Tul, S. I. (2019), Transformatsiya svitovoho rynku pratsi v umovakh didzhytalizatsiyi [Transformation of the world labor market in terms of digitization]. Ph.D thesis: 08.00.02. Vinnytsya, 2019. 20 p. [in Ukrainian]

12. Bentli, A. (1995) Process or Government: A Study of Social Pressures; New Brunswick. London, 1995. 468 p.